KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

CİLT 1

2023 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri
Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 59

@ Copyright 2023 Kocaeli Metropolitan Municipality,
Department of Culture and Social No: 59

Bu kitabın her türlü basım, yayın ve telif hakları
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi
Başkanlığı'na aittir. Başkanlığın yazılı izni olmadan elektronik,
mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.
Para ile satılamaz.

All rights reserved. No part of this book may be printed,
reproduced or distributed by any electronic, optical, mechanical
or other means without the written permission of the Kocaeli
Metropolitan Municipality, Department of Culture and Social Affairs.

Tasarım ve Uygulama
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.

Baskı
Pelikan Basım Matbaa ve Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Kayaşehir Mah. Ulubatlı Hasan Cad. Blok 2H Kapı No: 19
34494 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 613 79 55
Sertifika No: 40619

ISBN: 978-605-72931-7-6
Takım ISBN: 978-605-72931-6-9

KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI

2023

Sahibi
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Adına
Doç. Dr. Tahir BÜYÜKAKIN

Genel Koordinatör
Balamir GÜNDOĞDU

Ansiklopedi Yürütme Kurulu
Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI
Volkan ŞENEL
Raşit FİDAN
Hayriye SÖZER
Adil YILDIRIM

Sekreterya
Nesrin DURAN
Şükriye Göksu HÜLAGÜ

Ansiklopedide yer alan maddelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bilim ve Danışma Kurulu
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN
Prof. Dr. Feridun M. EMECEN
Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU
Prof. Dr. İdris BOSTAN
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU
Prof. Dr. Metin TUNCEL
Prof. Dr. Nermin ERSOY
Prof. Dr. Nevnihal ERDOĞAN
Prof. Dr. Numan AKDOĞAN
Doç. Dr. Fikrettin YAVUZ
Doç. Dr. Gülşen ERDAL
Doç. Dr. Mustafa SARI
Doç. Dr. Şennur KAYA
Dr. Metin ŞENTÜRK
Erdoğan ÖZDEMİR
Feyzullah Yavuz ULUGÜN
Müzeyyen ÜNAL
Recep KANKAL

İçindekiler

TAKDİM • XIII
ÖN SÖZ • XV
3D YAZICI VE TASARIM MERKEZİ • 3
15 TEMMUZ DEMOKRASİ ŞEHİTLERİ ANIT PARKI • 4
27 MAYIS • 5
28 HAZİRAN İLKOKULU • 6
ABDULHALİM ARAS • 11
ABDULLAH KÖKTÜRK • 11
ABDULLAH KÖSEOĞLU • 12
ABDULLAH ŞERİF EFENDİ • 12
ABDULLAH ŞEVKET • 14
ABDURRAHMAN GAZİ • 14
ABDÜLAZİZ • 15
ABDÜLHAMİD II • 17
ABDÜLHAMİD II CAMİİ • 19
ABDÜLLATİF B. SADULLAH EL-KOCAVÎ EL-GEKBÛZEVÎ • 20
ABDÜLMECİD • 21
ABDÜSSELAM BEY • 23
ABDÜSSELAM BEY MAHALLESİ (KEMALPAŞA, TEPECİK) • 24
ABRAHAM MURADYAN VE İZMİT'TE MATBAACILIK • 25
ACISU PARKI • 27
ADALAR ÇARŞISI • 27
ADALET GAZETESİ • 28
ADEM ALİ SARIOĞLU • 28
ADEM GÜL • 29
ADİL ATAN • 30
ADLİYE SARAYI • 30
ADNAN DARENDELİLER • 32
ADNAN FİLİZ • 33
ADNAN SOFUOĞLU • 34
AFET VE ACİL DURUM İL MÜDÜRLÜĞÜ • 35
AFFAN YATMAN • 36
AGÂH EFENDİ • 37
AĞAÇAĞIL CAMİİ • 38
AHÎLİK • 40
AHMED HİLMİ EFENDİ • 41
AHMED MİDHAT EFENDİ • 42
AHMED NECATİ EFENDİ • 43
AHMED NEZİH GALİTEKİN • 44
AHMED AĞA NAMAZGÂHI • 45
ANZAVUR AHMET • 46
AHMET ARKAN • 49
AHMET AYHAN • 50
AHMET EDİP PAŞA • 51
AHMET FAİK ABASIYANIK • 52
AHMET FEVZİ BASIM • 54
AHMET FUAT ÇEVİREN • 55
AHMET GÜNEŞ • 56
AHMET HAKKI TURABİ • 57
AHMET HALUK DURSUN • 58
AHMET HAMDİ DEĞER • 59
AHMET HİKMET ÜÇIŞIK • 61
AHMET İHSAN TOKGÖZ • 62
AHMET KAYNAK • 63
AHMET MÜFİD SANER • 63
AHMET MÜMTAZ SAKA • 64
AHMET NECMETTİN AKTEN • 67
AHMET ÖZHAN / AHMET ŞÜKRÜ KADIÖZ • 67
AHMET PENBEGÜLLÜ • 68
AHMET RİFAT ÖZDEŞ • 70
AHMET SAKIZLI • 70
AHMET SIVACI • 72
AHMET SÜHEYL ÜNVER • 73
AHMET SÜREYYA SOFUOĞLU • 74
AHMET ŞÜKRÜ BAYINDIR • 75
AHMET ŞÜKRÜ OĞUZ • 76
AHMET TAŞÇI • 78
AHMET VEFİK PAŞA • 78
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER İL MÜDÜRLÜĞÜ • 80
AK ALİ EFENDİ EL-İZMÎDÎ • 81
AKÇA CAMİİ • 82
AKÇA KOCA • 83
AKÇA KOCA ANIT MEZARI • 85
AKÇAKOCA / DERE CAMİİ • 87
AKÇAKOCA MAHALLESİ • 88
AKÇAKOCA NESLİNİN EVKAFI (İLYAS BEY, KADI FAZLULLAH, KUTBÜDDİN ÇELEBİ, MUHYÜDDİN ÇELEBİ) • 90
AKÇAMESCİT MAHALLESİ • 92
AKÇARAY • 93
AKÇAT MEMBA SUYU • 95
AKİF TERZİOĞLU • 95
AKMEŞE • 96
AK YEŞİL SPOR KULÜBÜ • 97
ALAATTİN KURT • 98
ALACA MESCİD / GÜMÜŞLÜOĞLU CAMİİ • 98
ALİ AĞA ÇEŞMESİ • 99
ALİ ÇELİKİZ • 100
ALİ DİKMEN • 101
ALİ HAYDAR KONCA • 102
ALİ HAYDAR ÖZTALAY • 102
ALİ İMAMOĞLU • 104
ALİKAHYA SEMTİ • 104
ALİ KEMAL • 106
ALİ KOÇ DEMİRÖREN • 107
ALİ MEZAR SUYU • 108
ALİ NAMIK ŞENER • 109
ALİ PORTUK (ALİ PERTEK) • 110
ALİ RIZA SİRMEN • 111
ALİ SAİT AKBAYTOĞAN • 112
ALİ SEDAT PEK • 112
ALİ SUAT BEY • 113
ALİ SÜREYYA KALEMCİOĞLU • 114
ALİ ZÜHTÜ EFENDİ • 115

DELİ HALİT PAŞA VE KOCAELİ GRUP KUMANDANLIĞI • 386
DEMET AKALIN • 389
DEMETER KÜLTÜ • 390
DEMİRCİLER BELDESİ (DİLOVASI) HAMAMI • 391
DEMİRCİLER KONAĞI (DİLOVASI) • 392
DEMOKRAT İZMİT • 394
DEMOKRAT KOCAELİ • 394
DEMOKRAT UYAN • 395
DENİZCİLİK TARİHİ • 395
DENİZ HAMAMI • 398
DENİZ İNAN • 399
DENİZ KÖŞKÜ • 400
DENİZ TAŞIMACILIĞI • 400
DENİZ YARIŞLARI • 402
DEPREMLER • 404
DERBEND / KIZDERBENDİ MENZİLİ • 407
DERİNCE • 407
DERİNCE BELEDİYESİ • 412
DERİNCE GAR (DEMİRYOLU) OTELİ • 414
DERİNCE MARANGOZHANESİ • 415
DERİNCE MEDYASI • 416
DERİNCE TRAVERS ENJEKTE FABRİKASI • 418
DERİNCE TREN GARI • 420
DEVLET MALZEME OFİSİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ • 421
DEVLET SU İŞLERİ (DSİ) • 422
DİLDERESİ • 424
DİLİSKELESİ • 424
DİL İSKELESİ KALESİ • 425
DİL İSKELESİ KÖPRÜSÜ • 426
DİLİSKELESİ MENZİLİ • 427
DİL İSKELESİ TARİHİ YAPILARI • 428
DİLOVASI • 429
DİLOVASI BELEDİYESİ • 434
DİLOVASI CAMİLERİ • 435
DİLOVASI ÇEŞMELERİ • 438
DİLOVASI MEDYASI • 440
DİLOVASI MEZARLIKLARI (TÜRBELER, YATIRLAR) • 441
DİNİ YÜKSEK İHTİSAS MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ • 443
DİOCLETİANUS VE SARAYI • 444
DOĞAN DURU • 446
DOĞA KORUMA VE MİLLİ PARKLAR KOCAELİ ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ • 447
DOĞA SPORLARI • 448
DOĞU MARMARA AVRUPA BİRLİĞİ İŞ GELİŞTİRME MERKEZİ (ABİGEM) • 450
DOĞU MARMARA GÜMRÜK VE DIŞ TİCARET BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ • 451
DOĞUŞ • 452
DONANMA KOMUTANLIĞI • 453
DONANMA-YI OSMANİ MUAVENET-İ MİLLİYE CEMİYETİ • 455
DÖRT TEMMUZ GAZETESİ • 456
DURSUN EROL (TURSUN EROL) • 456
DÜMBÜLDEK DEDE TÜRBESİ • 457
DÜMBÜLDEK SUYU • 458
DÜNDAR ÇİĞİT • 459
DÜNYA İZMİTLİLER GÜNÜ • 460
DÜYÛN-I UMÛMİYE İDARESİ • 461
ECZACILAR VE ECZANELER • 467
EDA ÖZÜLKÜ • 468
EDİP KAYA MORSALLIOĞLU • 469
EĞİTİM • 469
EĞRELTİDÜZÜ TABİAT PARKI VE MESİRE ALANI • 472
EKREM ALİCAN • 473
EKREM MORALI • 474
ELBEYOĞLU KONAĞI • 475
ELEKTRİK SANTRALİ BİNASI • 477
EL SANATLARI • 478
EMEL ÇEVİREN • 482
EMİNE HANIM ÇEŞMESİ • 482
EMİNE ZEYBEK • 483
EMNİYET İL MÜDÜRLÜĞÜ • 485
EMRAH SAFA GÜRKAN • 487
EMRE DÖLEN • 488
ENDEMİK BİTKİLER • 489
ENDER ŞENOL • 491
ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ • 491
ENERJİSA • 493
ENGİN BENLİ • 494
ENGİN KORUKIR • 495
EN KOCAELİ • 495
ENVER ATAFIRAT • 496
ENVER KONUKÇU • 497
ENVER METE ASLAN • 499
ERAY ŞAMDAN • 499
ERCAN TOPACA • 500
ERCUVA YAYLASI • 500
RECEP ERCÜMENT KONUKMAN • 501
ERDAL ATA • 502
ERDEN KIRAL • 503
ERDİNÇ ÇELİKKOL • 504
ERDOĞAN ARIKAN • 504
ERDOĞAN BOZOK • 505
ERDOĞAN ÖZDEMİR • 506
ERİBOLON • 507
ERİKLİTEPE TABİAT PARKI • 507
ERKEK SANAT ENSTİTÜSÜ • 508
ERMAN ÇELİKER • 510
ERMENİ GAZETELERİ • 511
ERMENİLER/İZMİT ERMENİLERİ • 512
EROL KÖSE • 514
ERTAN AYHAN SERTÖZ • 516
ERTAN ÖZAK • 516
ERTAN PATIR • 517
ERTUĞRUL ÜNLÜER • 517
ESAT DEMİRSOY • 519
ESE DEDE TÜRBESİ • 520
ESKİ ÇEŞME • 520
ESKİ EŞME CAMİİ • 520
ESKİHİSAR / NİKİTİYATOS • 521
ESKİHİSAR ÇİMENTO FABRİKASI • 524
ESKİHİSAR İSKELESİ • 526
EKSİHİSAR KALESİ • 527
ESKİHİSAR MACERA VE AKSİYON PARKI • 529

Mustafa Ağa'nın H.1048'de (M. 1638) yaptırdığı anlaşılıyor..." şeklinde bilgi verdikten sonra çeşmenin kitabesini yayınlamıştır. Diliskelesi menzilinde ise eski bir mezarlıktan başka tarihi eserin olmadığını belirten Evliya Çelebi, Orhan Gazi döneminde Dil Baba Dede isimli bir dervişin körfez geçişindeki denizi karaya çevirişini anlatan menkıbesini anlatarak dervişin adına ithafen iskeleye Dil İskelesi dendiğini ve türbesinin de burada olduğunu belirtmektedir. Günümüzde bu türbe bulunmamaktadır. Evliya Çelebi tarafından belirtilen çeşme de günümüze ulaşmamıştır. Çeşmede "... Yoluna Sultân Murâd-ı Gâzi'nin bu çeşmesi Mustafâ Ağatı serbostâncıyân etdi sebil Seyr edenler dediler Lafzen anın târihini İtdiler bin kırk sekizde Kevser'i bunda sebil.." yazdığı belirtilmektedir.

Dil İskelesi'nden günümüze ulaşan en önemli yapı köprüdür. Kanuni veya Dil İskelesi Köprüsü olarak bilinen yapı, Dil Deresi üzerinde inşa edilmiştir. Mimar Sinan'ın tezkirelerinde adı geçen yapının kitabesi bulunmamakla birlikte, 1553-1554 yıllarında yapıldığı kabul edilmektedir. Fügen İlter tarafından yapılan tipoloji içerisinde birinci tip olan "dik köprüler" sınıfında yer almıştır. Kesme maral kalker taşının kullanıldığı yapı, ortada büyük, yanlarda daha küçük olmak üzere üç kemer göze sahiptir. Köprünün boyu, 45.25 m, genişliği ise, 6.20 m'dir. Ortada bulunan sivri kemerin açıklığı, 10.6 0m, kemer kalınlığı ise 0.40 m'dir. Dört ayak üzerine oturan köprünün menba cephesinde sivri selyaranları bulunmaktadır. Mansap tarafında ise üçgenlerin yerini dikdörtgen çıkıntılar almıştır. Köprü ayaklarında yapılan bir çalışmada temelde üç kademe tespit edilmiş, bu sayede çürük olan bataklık zeminine dayanıklı bir sağlam temel oluşturulduğu ortaya çıkmıştır. Köprü giriş ve çıkışlarına ve korkuluk başlangıç kısımlarına toplam dört baba taşı konulmuştur. Moloz taştan inşa edilen ve kesme taşla kaplanan yapı, Karayolları Genel Müdürlüğü'nün 1972 yılında yaptığı onarımla günümüze ulaşmıştır. Onarım çalışmasında köprü üzerindeki tabliye betonla kaplanmış, yeni korkuluk ve selyaranlara kavuşmuştur.

Dil İskelesi'nde günümüze ulaşan diğer önemli yapı tren istasyonudur. 1880-1888 yılları arasında inşa edilen yapı, 2005 yılında tescil edilmiştir. Yolcu salonu ve mal deposu olmak üzere iki yapıya sahip olan istasyon, Gebze-İzmit güzergahında yer almaktadır. Bu güzergahta bulunan Yarımca ve Tütünçiftlik istasyonları günümüze ulaşmamıştır. 1999 depreminde harap hale gelen yapılar TCDD tarafından İl Özel İdaresi'ne devredilmiştir. 5 Şubat 2020'de çıkan bir yangın sonucu çatısı yanmıştır. Devlet Demir Yolları Arşivi'nde yapıya ait özgün çizimler bulunmaktadır. Buna göre ana yapı iki katlı olan istasyon binasının yanında tek katlı birimler mevcuttur. Kargir olarak inşa edilen yapının pencere söveleri, kilit taşları daha da belirginleştirilerek dışarı taşkın şekildedir. Alt kattan döner bir merdivenle üst kata çıkış sağlanır. Çatı iki yana eğimli, üzeri kiremit kaplıdır.

Dil İskelesi özellikle körfez geçişinde oynadığı rol nedeniyle her dönemde önemli bir geçit yeridir. Bizans döneminde Hersek Dili yanında Karamürsel ve Ereğli'ye geçiş için de önemli bir iskele konumundadır. Dolayısıyla 1950'lere kadar kalıntıları görülen taş iskelenin 1875'lere kadar kullanıldığı bilinmektedir. Bölgede arkeolojik bulgulara sanayi kuruluşlarının yapımı veya yol düzenleme çalışmaları sırasında rastlanmış olmakla birlikte, gerek Dil Deresi'nin güzergahı, gerekse de iskele ve çevresi, sanayi yapıları ile çevrilmiş durumdadır. Dolayısıyla eski topografyasını ve yerleşim özelliklerini belirlemek mümkün olamamaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmet N. Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla*, Kocaeli 2006, s. 195; Ahmet Yavuzyılmaz, *Gebze ve Çevresindeki Türk İslam Dönemi Yapıları*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2012, s. 223-226; Arif Müfid Mansel, "Anibal'ın Mezarı", *Belleten*, C. XXXII, S. 128, Ankara 1968, s. 527-551; *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Zekeriya Kurşun-Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman, Cilt II, İstanbul 1999, s. 38; Enis Karakaya, "Kanuni Köprüsü", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul 2001, s. 332; Fügen İlter, *Osmanlılara Kadar Anadolu Türk Köprüleri*, Ankara 1978, s. 27; Yonca Kösebay Erkan, *Anadolu Demiryolu Çevresinde Gelişen Mimari ve Korunması*, Doktora Tezi, İstanbul 2007, s. 331.

Selçuk SEÇKİN

DİLOVASI

Coğrafya

İzmit Körfeziinin kuzey kıyılarında, il merkezinin 41 km batısında yer alan bir iskele gerisinde gelişmiş olan kasabanın çevresindeki 5 köyle birleştirilmesiyle oluşturulmuş Kocaeli ilçesidir. 2008'de Gebze'den ayrılmıştır.

İzmit Körfezi'nde iki kıyı arasındaki deniz mesafesinin en yakın olduğu yer, Hersek burnu ile Diliskelesi arasıdır. Roma ve Bizans zamanında İstanbul'dan Dil İskelesiine gelen yolcular, denizyoluyla Hersek deltasına ulaştıktan sonra, Karamürsel yakınından başlayan ve Yalakdere vadisini takip eden karayoluyla önce İznik'e ve oradan da Bilecik üzerinden Orta Anadolu'ya geçmekte idiler. Osmanlı zamanında da bu sistem işlemeye devam etmiştir. Bu nedenle Diliskelesi tarihin her döneminde stratejik değeri yüksek bir yer olmuştur. Romalılar zamanında yapılmış kale ve iskele ile Osmanlı döneminde yapılmış köprü önemli kalıntılar arasındadır. 1873'ten beri demiryolu güzergâhı üzerinde yer alan Diliskelesi, yanından 1955'te karayolunun da geçmesi ile 1960'lı yıllarda sanayi için bir çekim alanı olmuştur. 1980'li yıllarda göç almaya başlayan ve nüfusu artan yörede, 31 Aralık 1986 tarihinde Gebze ilçesine bağlı Çerkeşli ve Muallim köyleri birleştirilerek Dilovası Belediyesi oluşturulmuştur. Fakat bu köylerin eski merkezleri 1988'de Dilovası Belediyesi'nden ayrılarak tekrar müstakil köy olmuşlardır. 21 Aralık 1987 tarihinde de aynı ilçeye bağlı Tavşancıl köyünde belediye teşkilatı kurulmuştur. Bu iki belediyenin 6 Mart 2008 tarihinde kabul edilen 5747 no.lu kanun ile birleştirilmesiyle ve Gebze ilçesi Mollafenari bucağına bağlı Köseler, Tepecik ve Demirciler köyleri ile Gebze merkez bucağına bağlı Çerkeşli köylerinin bağlanmasıyla Dilovası ilçesi oluşturulmuştur. Sekizi Dilovası Belediyesi'ne, dördü

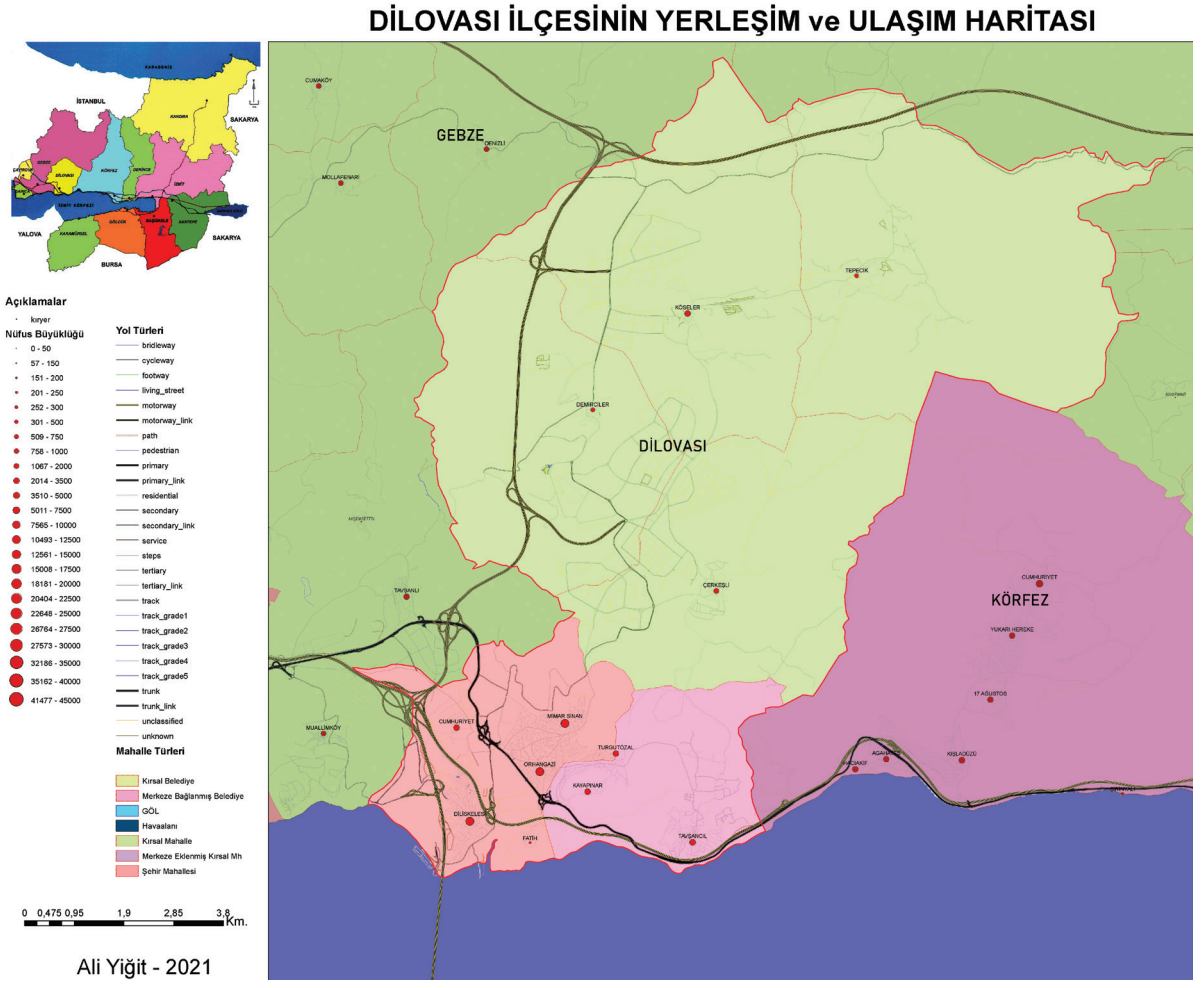

de Tavşancıl Belediyesi'ne bağlı 12 merkez mahallesi 2013'te yapılan birleştirmelerle sekize düşürülmüş, 4 kırsal mahalle ile birlikte bugün 12 mahalleden oluşmaktadır. 125 km^2 alan üzerinde 2020 yılı sonu itibariyle toplam 51.060 kişi nüfusa sahip olan ilçenin nüfus yoğunluğu 408 kişi/km^2'dir. Dilovası'nın nüfusu 40.493'tür. Tavşancıl beldesi ve diğer kırsal mahallelerde yaşayan nüfus ise 10.567 kişidir. 4 tane organize sanayi bölgesinin yer aldığı Dilovası'nın kırsal alanlarında, Kocaeli'nin diğer kırsal yerleşmelerinden farklı olarak, nüfus artışı sürmektedir. Tavşancıl beldesi ve diğer kırsal mahallelerde 2008'de yaklaşık 7 bin olan nüfus, son 12 yılda ortalama yıllık %4,3 oranında artışla 10 bini geçmiştir. Dilovası Belediyesi nüfusu ise bu süreçte çok az (ortalama yıllık %8 oranında) artmıştır. Bugünkü Dilovası ilçesini oluşturan mahallelerin toplam nüfusu 1950'de 3.655, 1960'ta 3.945 iken 1970'te 4.698'e, 1980'de 9.312'ye yükselmiştir. İlçenin kurulduğu 2008'de ise 44 bin kadar olan nüfus 2020'de 51 bini biraz geçmiştir. Yani son 12 yılda yıllık ortalama %1,3 büyümüştür.

Dilovası ilçesi arazisi, küçük tepeler, plato düzlükleri ve plato ile kıyı arasındaki dik yamaçlardan oluşur. Bu manzara içinde farklılık yaratan Ballıkayalar Kanyonu ile Dilovası düzlüğüdür. Dilovası ilçe merkezinin üzerinde yer aldığı dar ve küçük düzlüğü oluşturan, çevredeki küçük dereleri toparlayan Ballıkaya ve Değirmen derelerinin birleşmesi ile vücut bulan Dil Deresi'dir. İlçe arazilerinin doğu yarısını da Eynerce ve Hallaç Dereleri vadileri şekillendirir. Eynerce Deresi kollarının zirvelerine (632 m) kadar yaklaştığı, Kayalı ve Karakaya tepelerinin etekleri ormanlarla kaplıdır. Meşe ve çam ağaçlarının baskın olduğu bu ormanlardan sahile doğru yaklaştıkça makilerin öne çıktığı fundalık araziler yer alır. Maki elemanlarından Kermes meşesi ve Akçakesme baskındır. Bunların arasına dağınık olarak Katran ardıcı, Karaçalı ve Menengiç karışır. Dilovası arazilerinin %59'u orman ve fundalıktır. İlçe arazilerinin %3'ü tarım alanı, geri kalan %38'i de tarım dışı alanlardır. 315 dekar kadar olan tarım alanlarının %49'u meyve bahçelerinden oluşmaktadır. Meyveliklerin %71'i kiraz, %12'si ceviz, %9'u elma bahçeleridir. Meyveliklerin %5'i de zeytinliklerdir. Tarım alanlarının %49'u tarlalardan oluşmaktadır. Tarlaların %6'sı nadasa bırakılmaktadır. Tarlaların tümüne tahıllar (buğday ve yulaf) ekilmektedir. Sebze bahçelerinin oranı da %3'tür. Dilovası'nda 3 bin yedi yüz kadar sığır, 9 bin altı yüz koyun ve 2 bin kadar keçi beslenmektedir. Yılda 515 bin kadar tavuk üretilmektedir.

Tarihin eski çağlarından beri stratejik bir konumda yer alan Dil İskelesi'nin sunduğu deniz ulaşımı yanında, İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan demiryolu ve karayolu [E-5 (D-100) ve TEM (E-80)] güzergâhı üzerinde olan Dilovası'nın, İstanbul Sabiha Gökçen

(32 km) ve Kocaeli Cengiz Topel (55 km) havaalanlarına da yakın olması ulaşımda büyük kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca İzmir'i Bursa üzerinden İstanbul'a bağlayan otoyolun en önemli kısmı olan ve 2016'da faaliyete geçen Osmangazi Köprüsü'nün ayaklarından biri de Dilovası'nda yer almaktadır. Ulaşım kolaylığının sağladığı bu avantaj Dilovası'nı bir sanayi merkezi yapmıştır. Birçok büyük ve orta ölçekli sanayi kuruluşunu barındıran Dilovası'nda, 5 organize sanayi bölgesi ve 1 sanayi sitesi bulunmaktadır. Bunlar merkezde yer alan Dilovası OSB ve Kömürcüler İhtisas OSB (GKOSB) ile Çerkeşli Mahallesi'nde bulunan Kimya İhtisas OSB (GEBKİM), Köseler ve Demirciler Mahalleleri sınırları içerisindeki İstanbul Makine ve İmalat Sanayicileri OSB ve Demirciler Mahallesi'ndeki İMES Makine İhtisas OSB ile Köseler Mahallesi'nde yer alan İstanbul Mermerciler Sanayi Sitesi'dir. Dilovası ilçesinde kurulan Organize Sanayi Bölgeleri yaklaşık 22 km² bir alan kaplamaktadır ki, bu ilçe yüzölçümünün % 18'idir. Uluslararası birçok markanın üretim yeri olan Dilovası'nda faaliyet gösteren sanayi kuruluşlarından bazıları Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşları sıralamasında ilk sıralarda yer almaktadır.

Her ne kadar yeni kurulup gelişmiş bir yerleşme olsa da Dilovası ve çevresinde bazı tarihi yapılar bulunmaktadır. Bunların başında Dil Deresi üzerindeki Mimar Sinan Köprüsü gelir. Diliskelesi ve Tavşancıl tren garları ile Tavşancıl Çarşı ve Sultan Hamid Camileri ve bazı eski evler ilçenin başlıca tarihi yapılarıdır. Çok dar ve sınırlı bir sahil şeridi bulunan ilçenin geniş ormanlık alanlarında mesire yerleri ve doğa yürüyüş alanları yanında Gebze sınırında yer alan Ballıkayalar Tabiat Parkı ilçenin önde gelen turizm değerleridir.

KAYNAKLAR

Adem Cücü, *Dilovası İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2013; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, *Kocaeli Turizm Rehberi*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2010; Kocaeli İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2020 *Faaliyet Raporu*; *Kocaeli İli Arazi Varlığı*, T.C. Başbakanlık, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İl Rapor No: 16, Ankara, 1995; Kocaeli Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. *Kocaeli İl Çevre Durum Raporu*, Kocaeli Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Kocaeli 2009; Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, *Kocaeli İli Maden ve Enerji Kaynakları*, 2020, Ağustos 12, 2021 tarihinde MTA internet Sitesinden alınmıştır: https://www.mta.gov.tr; *Resmî Gazete*, Sayı 26824, Tarih 22 Mart 2008: 6 Mart 2008 Tarihinde Kabul edilen 5747 No.lu "*Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*"; Selva Tezkızan, Gebze-*Dilovası Arasında Sanayi Faaliyetlerinin Gelişimi ve Çevreye Olan Etkileri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2009; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) Yayınları. Ankara (ilgili yıllara ait nüfus istatistikleri) *https://www.tuik.gov.tr/*; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Merkezi Dağıtım Sistemi (MEDAS), *Bitkisel Üretim ve Hayvancılık İstatistikleri veri tabanları*, *https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr*; Ümit Sergün, *Kocaeli Yarımadası'nda Kırsal Yerleşme*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1986; Yusuf Dönmez, *Kocaeli Yarımadasının Bitki Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1979.

Ali YİĞİT

Tarih

Tarihi Coğrafya: Dilovası, Marmara bölgesinin Çatalca-Kocaeli bölümü sınırları içerisinde yer almaktadır. 2008 yılında alınan kararla Gebze'den ayrılıp ilçe olmuştur. Kocaeli Yarımadası'nın güney kıyı şeridinde yaklaşık 2000 hektarlık bir alan üzerinde kurulan Dilovası'nın, batısında Gebze ilçesi, doğusunda Körfez ilçesi, güneyinde de İzmit Körfezi yer alır. Dilovası ilçe merkezi, İstanbul'a 57 km mesafede, Kocaeli ile merkez ilçesi İzmit'e uzaklığı ise 34 km'dir. Deniz seviyesinden 45 m yüksekliktedir. Dilovası'nın merkez yerleşimi bir hilal gibi ovayı çevreleyen yamaçlara kurulmuştur. Hereke Deresi ve Muallim köy arasında yer alan yaklaşık 10 kilometrelik kıyı şeridi (Tavşancıl sahilindeki 3 kilometrelik sahil şeridi hariç) liman ve sanayi tesisleriyle doldurulmuştur. Geblez Tepe, Ada Tepe, Tavşancıl sırtları önündeki sahil oldukça dardır. Denize bakan yamaçlar makilik ve zeytinliktir. Hallaç Dere vadisinin batı yamacında küçük bir karaçam koruluğu vardır.

İklim özellikleri bakımından Karadeniz ve Akdeniz iklim bölgeleri arasında bir geçiş özelliği taşıyan Dilovası'nda, yaz mevsimi sıcak ve az yağışlı, kış mevsimi serin ve yağışlı geçer. Yıllık ortalama yağış miktarı 550 mm, en sıcak ay Ağustos, en soğuk ay ise Ocak'tır. Dilovası göl, dağ ve akarsu bakımından oldukça fakirdir. İlçede, İzmit Körfezi'ne dökülen Dil Deresi, Eynerce Deresi, bir zamanlar üzerinde su değirmeni bulunan Hallaç Dere ve en doğu ucunda Bahçıvan Deresi yer almaktadır. Dil Deresi hariç bu derelerin debileri düzenli değildir ve yazın kururlar. Dil Deresi'nin günümüzde su seviyesinin aşırı düşmesi sanayi tesislerinin su kullanımının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Kocaeli ve İstanbul arasında yer alan Dilovası, oldukça eski bir tarihi geçmişe sahiptir. Dil İskelesi Antik Çağ'da, Bizans Dönemi'nde ve İstanbul'un Türkler tarafından alınmasından sonra da Osmanlılar Dönemi'nde önemli bir menzil noktası olmuş ve ulaşım özelinde bu niteliğini günümüzde de korumuştur. Osmanlı Dönemi'nde Gebze ile birlikte Dil İskelesi, ana ulaşım yolları üzerindeki konumu nedeni ile sivil ve askeri yolcuların, kervanların İstanbul'a ulaşmadan önce uğradığı, aynı zamanda da İstanbul'dan hareket eden sivil ve askeri yolcuların önemli bir geçiş ve menzil yeri olmuştur. XVII. yüzyılda Dil İskelesi'nin hemen yanında iki hanın bulunması bunu doğrulamaktadır.

Kocaeli Yarımadası'nın konumu itibariyle Prehistorik Devir'den itibaren yerleşime uğramış bir bölge olduğu tahmin edilmektedir. Ancak MÖ 8000 yılında Marmara Denizi'nin henüz oluşmaya başlaması, o dönemde kıyı şeridinin günümüzden farklı olması ve bölgede yeterli sayıda arkeolojik kazı yapılmamış olması, bölgenin prehistoryası hakkındaki bilgilerimizi sınırlandırmaktadır.

Yunanlılar ve Romalılar Dönemi'nde İzmit'in de içinde bulunduğu Kocaeli Yarımadası "Bithynia" (Bitinya) olarak anılmıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonra bölgeye egemen olan Bithynia Krallığı'nın

YAZAR KURUM VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Abdullah Kahraman	Kocaeli Üniversitesi	abdullah.kahraman@kocaeli.edu.tr
Abdullah Lüleci	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	luleciabdullah@gmail.com
Adem Arı	Sakarya Üniversitesi	aari@sakarya.edu.tr
Adnan Sofuoğlu	Hacettepe Üniversitesi	adnans@hacettepe.edu.tr
Ahmet Ekşi	Kocaeli Üniversitesi	ahmet.eksi@kocaeli.edu.tr
Ahmet Kamil Uysal	Araştırmacı/Yazar	kamiluysal41@hotmail.com
Ahmet Yavuzyılmaz	Necmettin Erbakan Üniversitesi	ahmet_yavuzyilmaz@hotmail.com
Ahmet Yüksel	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	ahmetarih@hotmail.com
Akın Deveci	Kocaeli Üniversitesi	akin.deveci@kocaeli.edu.tr
Ali İhsan Engür	Kocaeli Üniversitesi	ali.engur@kocaeli.edu.tr
Ali Kaya	Kocaeli Üniversitesi	ali.kaya@kocaeli.edu.tr
Ali Yeşildal	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	aliyesildal@gmail.com
Ali Yiğit	Bursa Uludağ Üniversitesi	aliyigit@uludag.edu.tr
Alim Alper Cesur	Kocaeli Üniversitesi	alper.cesur@kocaeli.edu.tr
Alparslan Arslan	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	arslan_6141@hotmail.com
Alper Başer	Afyon Kocatepe Üniversitesi	baseralperhidayet@gmail.com
Arzu Serpil Arslan	Kocaeli Üniversitesi	aarslan@kocaeli.edu.tr
Aslıhan Akpınar	Kocaeli Üniversitesi	aslihan.akpinar@kocaeli.edu.tr
Aybike Özel	Kocaeli Üniversitesi	aybike.pelenk@kocaeli.edu.tr
Ayhan Orhan	Kocaeli Üniversitesi	aorhan@kocaeli.edu.tr
Ayhan Yüksel	Araştırmacı/Yazar	sunkur28@gmail.com
Aysel Çetinkaya	Kocaeli Üniversitesi	aysel.cetinkaya@kocaeli.edu.tr
Ayşegül Komsuoğlu Çıtıpıtıoğlu	İstanbul Üniversitesi	sezer.komsuoglu@yok.gov.tr
Ayşegül Yılmaz	Kocaeli Üniversitesi	aysegul0841@gmail.com
Bahadır Bozdağ	Bozdağ Mimarlık Dekorasyon Ltd.Şti.	bahadirbozdag@gmail.com
Barış Ateş	Milli Hakimiyet Medya	millihakimiyet41@gmail.com
Behçet Kemal Yeşilbursa	Bursa Uludağ Üniversitesi	behcetyesilbursa@yahoo.com
Bilal Tunç	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	btunc@agri.edu.tr
Bilsen Bilgili	Kocaeli Üniversitesi	bilsen.bilgili@kocaeli.edu.tr
Biray Çakmak	Uşak Üniversitesi	biray.cakmak@usak.edu.tr
Bora Yenihan	Kocaeli Üniversitesi	bora.yenihan@kocaeli.edu.tr
Burak Aslanmirza	Kocaeli Üniversitesi	burakaslanmirza@gmail.com
Burak Demir	Sanat Tarihçisi	burakdemir2014@gmail.com
Burcu Kurt	İstanbul Teknik Üniversitesi	burcukurt@itu.edu.tr
Burhan Sayılır	Anadolu Üniversitesi	burhansayilir@anadolu.edu.tr
Bülent Cırık	Dumlupınar Üniversitesi	bulent.cirik@dpu.edu.tr
Bülent Coşkun	Emekli Öğretim Üyesi	bulentcoskun@gmail.com
Büşra Savaş	Kocaeli Üniversitesi	busrasavas0a0@gmail.com
Cemil Öztürk	Marmara Üniversitesi	cemilozturk2012@gmail.com
Cengiz Akgün	Kocaeli Kent Gazetesi	cengzakgun@gmail.com
Cengiz Keskin	Kırklareli Üniversitesi	cengizkeskin@sakarya.edu.tr
Ceyhun Konak	Kocaeli Üniversitesi	ceykonak@gmail.com
Çiğdem Külçür	Kocaeli Üniversitesi	cigdemkulcur@gmail.com
Deniz Demirarslan	Kocaeli Üniversitesi	denizd@koceli.edu.tr
Deniz Özay	Kocaeli Üniversitesi	ozaydenizozay@gmail.com
Dilara Bahçalı	Kocaeli Üniversitesi	dilarabahcali@gmail.com